

ПОРОДИЦА У СИСТЕМСКОМ ОКРУЖЕЊУ

Нада Половина (2011): *Породица у системском окружењу*.
Београд: Институт за педагошка истраживања, 22 см, стр. 305.

Монографија *Породица у системском окружењу* ауторке Наде Половине, у издању Института за педагошка истраживања, објављена је у библиотеци „Педагошка теорија и пракса“. Књига представља обухватну и комплексну студију односа родитељског функционисања и средине у коју је оно уроњено, са којом је повезано и из које стижу моћни утицаји на ток и исходе одрастања и одгајања деце. У средишту разматрања су они сегменти породичног функционисања који су делатни у процесима размене са системима образовања, социјалне и здравствене заштите, у условима савременог српског друштва у транзицији. Развијајући тему из психосоцијалне перспективе ауторка осветљава начине на које породице доживљавају и у унутарњем свету психолошки репрезентују своје односе са системским окружењем, као и могуће деловање ових искустава на уобличавање њихових будућих односа. Процесе повезивања породица са средином ауторка разматра и из угла самих институција система које пружају услуге и подршку породици. Оквир разматрања теме чине екосистемска теорија породице, еколошка теорија развоја и социјално-когнитивна теорија. На темељу богатог личног искуства у непосредном раду са породицама, унутар одговарајућег теоријског оквира, ауторка повезује у кохерентну структуру налазе сопствених емпиријских истраживања са њиховим импликацијама у сфери системске подршке породици.

Књига је обима 305 страница и састоји се од четири дела: Теоријска и концептуална уобличавања теме; Породица и школа: изазови повезивања и сарадње; Родитељи и установе социјалне и здравствене заштите; Закључна разматрања. После основног текста ауторка на 44 стране на енглеском језику даје закључна разматрања (Summary) и у додатку (Appendix) приказ истраживања спроведеног у периоду од

2006 до 2010. године и његових налаза под насловом: Family/parents and school/teachers cooperation: research findings (2006-2010). Списак коришћене литературе садржи преко три стотине референци.

У првом делу књиге посвећеном теоријском и концептуалном уобличавању теме, ауторка нас систематично води кроз три тематски повезане целине. Прва целина читаоца упознаје са социолошким, социјалнопсихолошким и психосоцијалним присупом разматрању односа породице/родитеља и системског окружења, да би се преко обухватног представљања екосистемске теорије породичног функционисања, еколошке теорије развоја и социјално-когнитивне теорије посветила образлагању одабраног оквира као оптималног за повезивање искустава обе стране у односу породица-системско окружење, прецизније у односу родитеља и професионалаца из сектора образовања, социјалне и здравствене заштите. Друга целина овог дела упознаје нас са концептуалним садржајем претходно представљеног оквира кроз веома информативну обраду концепата породице, родитељства и родитељских улога, одгајања деце и тока развоја породице (животни циклуси), породичних потреба и срединских ресурса, социјалних мрежа и екосистема, међусистемске размене и повезаности, стреса, превладавања и породичних снага. У трећој целини ауторка разматра функционисање породице у окружењу у коме делују процеси глобализације и локални утицаји друштва у транзицији. Посебна пажња посвећена је аналитичком приказу истраживачких налаза утицаја транзиционих промена на функционисање породица/родитеља у Србији током последње две деценије, као и истраживањима односа родитеља са системским окружењем у контексту друштва у транзицији крајем прве декаде новог миленијума. Ауторка сумира налазе бројних истраживања родитељства у Србији констатацијом да су родитељи препуштени себи и својим капацитетима да се носе с последицама транзиције и суоче са изазовима новонасталих околности.

Други, најобимнији део књиге под насловом *Породица и школа: изазови повезивања и сарадње* подељен је на две целине. Прва целина под насловом *Породица и школа као средине развоја и учења* кроз више поглавља бави се различитим концептуално-истраживачким приступима теми, као и концептуалним одређењима и претпоставкама повезаности породице и школе. Комплексност ове повезаности ауторка разматра кроз њена три аспекта: аспект породичне средине и родитеља, аспект родитељске укључености и партиципације у школској средини, и аспект друштвене и школске средине. Ауторка читаоца води кроз сложено ткиво испреплетаних концепата и различите теоријско-истраживачке перспективе бројних аутора. Породично-родитељски допринос шко-

ловању деце разматран је кроз призму социокултурних, социоекономских и образовно-подстицајних аспеката породичне средине, али и анализом конструката „академске социјализације“ и „породичног курикулума“. Родитељска укљученост и партиципација у школској средини читаоцима је представљена кроз различите дефиниције и концептуализације овог појма, различите праксе укључивања родитеља и више модела од којих сваки повезује одређене аспекте сарадње са значајним елементима породичне и школске средине. Аспект друштвене и школске средине разматран је из екосистемске перспективе анализом макросистемских утицаја на сарадњу родитеља и наставника, мезосистемских утицаја приказом концепта „школске климе“ и доприноса школе, директора и наставника у изградњи сарадње са родитељима. Обрађена је и сарадња са родитељима из социјално рањивих група. У посебном поглављу ауторка систематизује широко истраживачко подручје сарадње породице и школе групишући различите истраживачке теме, аспекте и индикаторе који се мере, као и различите инструменте и изворе истраживачких података. У завршном делу прве целине ауторка даје критички поглед на питања сарадње школе и породице и упознаје нас са основним одликама изградње новог приступа који би развијао културно осетљиве праксе и интеракцију која уважава реална ограничења родитеља. Друга целина другог дела књиге под насловом *Сарадња породице/родитеља и школе/наставника у Србији: резултати истраживања (2006-2010)* интегрише делове налаза неколико ауторкиних истраживања која су планирана да се изводе у низу сукцесивно се допуњујући. Истраживачки налази представљени су у односу на две тематске целине: претпоставке сарадње и непосредно одвијање сарадње. Веома информативан приказ предмета овог истраживачког низа, узорака на којима је изведен, као и налаза и импликација за праксу, ауторка завршава предлозима промена које је потребно учинити у циљу унапређења сарадње родитеља и наставника, насталих као њихови одговори током истраживања.

Трећи део књиге под насловом *Родитељи и установе социјалне и здравствене заштите* у две одвојене целине приказује специфичне односе породице/родитеља са сваким од ових друштвених подсистема, као и налазе истраживања које је ауторка спровела за време свог професионалног деловања у овим контекстима. Целина *Родитељи и установе социјалне заштите* у пет посебних поглавља пружа читаоцу информативан и обухватан преглед кључних тачака сусретања родитеља и система социјалне заштите. У поглављу *Родитељство у условима сиромаштва и споне са службама социјалне заштите* ауторка даје инте-

гративни приказ теоријско-истраживачких разматрања утицаја сиромаштва на породице, посебно на родитељску функцију и развој деце у случају „истрајавајућег сиромаштва“. Након приказа сиромаштва у контексту србијанског друштва, у закључцима овог поглавља ауторка истиче потребу проширења услуга социјалног рада, осим редовних материјалних давања, и на стварање услова за ефикасну третманску подршку мултипроблемским изазовима ових породица повезаних са сиромаштвом. Поглавље *Родитељски развод, проблеми старатељства и службе социјалне заштите* обезбеђује детаљна разматрања налаза два повезана истраживања развода брака у контексту друштвене транзиције и то из угла партнера/родитеља који се разводе и из угла стручних радника тимова за развод у центру за социјални рад. У овом поглављу је за практичаре посебно користан део под насловом *Најбољи интерес детета: стандард за праксу разрешавања конфликта око старатељства* који нас информиса о комплексном концепту „најбољег интереса детета“, изазовима његове даље доградње и неопходности унапређења услова за његову одговорну примену у пракси професионалаца социјалне заштите. У наредна три поглавља ауторка осветљава значајне аспекте уплива система социјалне заштите у сферу породичног функционисања и то у односу на самохране родитеље, родитеље малолетних преступника, као и у околностима заштите деце од насиља у породичној средини са посебним освртом на директну и индиректну изложеност детета насиљу у породици. Следи критички осврт ауторке на контрадикторности у овој области у развијеним друштвима, као и на још увек неделотворну заштиту од насиља у породици код нас, упркос релативно развијеном правном оквиру. Друга целина трећег дела књиге носи наслов *Родитељи у спонама са установама здравствене заштите*. Након уводног поглавља *Психосоцијални рад у оквиру здравствених проблема корисника* у коме је приказан концепт бихејвиоралног континуума болести у оквиру ширег биопсихосоцијалног приступа, ауторка у наредна два поглавља разматра *Хроничну болест детета и споне породице са системским окружењем* и *Хроничну болест родитеља и специфичности укључивања здравствено-социјалних служби у живот породице*. И ова целина, као и претходне, обилује теоријско-истраживачким налазима страних и домаћих истраживача и њиховим могућим импликацијама за унапређење здравствене заштите породица.

У четвртном делу књиге под насловом *Закључна разматрања* ауторка настоји да на темељу претходних разматрања одговори на бројна значајна питања која су отворена кроз представљена истраживања у оквиру сваке тематске целине књиге. Ова питања тичу се: начина на

који шири систем обликује организацију породичног живота и односе породице према њеном окружењу; образаца односа појединца/породице и системског окружења; врсте односа породице и системског окружења који унапређују и оних који ометају развој породице; особености системске подршке породицама које су им потребне и доступне, на супрот оних које су недостатне.

Ауторка је у својој обухватној, комплексној и вишеслојној судији *Породица у системском окружењу* дала теоријски утемељено разматрање обogaћено сопственим емпиријским истраживањима, заокружено богатим искуством и дубинским разумевањем практичара у сва три системска сегмента породичног окружења. Верујемо да је ауторка у пуној мери постигла циљеве које је себи поставила на почетку рада на књизи, а који се тичу дубинског разумевања стања и услова односа породице и системског света и утврђивања праваца неопходних промена у функцији подршке породици. Истраживачи и практичари који се баве питањима живота и развоја породица, као и професионалци у системима образовања, социјалне и здравствене заштите наћи ће обиље корисних, провокативних и подстицајних информација за свој рад. Студенте психологије, социологије, социјалног рад, педагогије и специјалне педагогије, па и најширу читалачку публику, ово штиво увешће на систематичан али разумљив начин у комплексно подручје породичних веза са окружењем.

Маја Жегарац

Градски центар за социјални рад, Београд